

SVENSKA
FORNMINNESFÖRENINGENS
TIDSKRIFT.

FJERDE BANDET.

3:e häftet.

INNEHÅLL:

	Sid.
Svenska Fornminnesföreningens sjetta allmänna möte, i Kalmar den 25- 25 augusti 1880	189.
EICHHORN, C., Kalmar slotts konsthistoria under renässan- sen (med 5 fig.)	218.
PALMGREN, L. F., Fornlemningar i Vestbo och Östbo härad af Småland, på Svenska Fornminnesföreningens bekostnad undersökta år 1877 (med 4 fig.)	239.
MONTELIUS, O., Fynd från bronsåldern i Kalmar län (med 12 fig.)	259.
HILDEBRAND, H., En tidsbild från början af 1500-talet ...	288.

En tidsbild från början af 1500-talet,

af

H. Hildebrand.

Med skäl har man ansett sig i en persons sätt att skriva bref finna goda upplysningar om hans karakter; jag begagnar med afsigt uttrycket "ansett", ty i vår tid, med billiga postafgifter och dermed ymniga tillfällen att skriva, ännu mer med telegrafan, har konsten att skriva bref i det närmaste gått förlorad.

Det är icke allenast den enskilde man kan bedöma efter hans brefskrifning, utan hela tidehvarf. Det finnes perioder, då man skref bref så väl, att man funnit det lämpligt att utgifva stora samlingar af dem, och man lägger svårigen ifrån sig en sådan samling, utan att hafva erfarit verkligt nöje. Det finnes deremot tider, då man ännu var ovan att skriva bref, då hvar-enda ordställning förräder denna ovana. En sådan tid var i Sverige medeltidens slut. Eftersom det alltid är af intresse att se yttringar af det, som håller på att bryta sig fram till betryggad existens, vill jag här meddela några bref, skrifna under början af 1500-talet.

Jag har valt bref af en qvinna, alldenstund qvinnans bildning i sin ordning afgifver ett synnerligen godt vittnesbörd om tidens ståndpunkt.

Brefskrifverskan är fru Mätta Ivarsdotter. Född danska, var hon först gift med norrmannen hr Anders von Bergen, sedan med norrmannen hr Knut Alfsson, hvilken med de svenska riksförståndarne gjorde gemensam sak mot den Sverige och Norge tryckande unionen. Han fann en blodig död den 18 aug. 1502, då han under lejd besökte sin motståndare ombord å hans skepp. Enkan fann en fristad i Sverige och blef förlofvad med riks-

föreståndaren hr Svante Nilsson, som hade förlorat sin första fru Iliana. Under sin fästmöstid skref hon de två följande brefven.

1.

Min ödmjukliga trogna hjertans kärlighet Eder värdighet nu och alltid kärligen försänd med Gud. Allra käraste gode vän, denna drängen kom hit till Örebro till mig söndagen näst efter sankte Eriks dag och var jag ganska svårligen fruktande, att han skulle hafva någon annan hastelig tidende än han hade, och när jag såg, att han hade bref från Per Månsson gjorde jag det på Eder tröst att jag bröt brefven och såg dem öfver. Är det som han säger, då undrar mig storligen, att herr electus *) icke har sändt Er bud derom, och säger han, att den unge konungen ligger i Kalmar sund med svår makt och den gamle konungen skulle ligga i Avaskär med svår makt på sin sida **). Allra käraste gode vän, derföre är det ganska rådligt, att I icke gifven Er till Finland eller sänden bort för mycket af folket, om i sanning så är som ryktet går, så att hr electus och den landsänden måtte med hast få undsättning, såsom I viljen hafva den landsänden förvarad till. Men fullkomligen är det min tro, att Per Månsson icke sett Kalmar stad sedan I voren der nere. Sade ock drängen för mig, att bönderne icke ville göra någon undsättning annat än med det vilkor, att de skola gå man ur huset och slå hvar hofman [= frälseman] ihjäl som de finna. Men de som föra sådana rykten bland bönderne, borde derföre hafva stora straff, och drista bönderne i den måttan, så göra de icke väl mot Sveriges rike. Allra käraste gode vän, I skullen ock snarligen få min skrifvelse med Vallen (?) om alla ärenden, men löpa några skepp ut förr än han kommer fram, glömmen då icke det hermelin och de utskurna bogar, som I talen om. Här med befallande Er värdighet åt den allsmäktige Guden och den helga trefaldigheten. Skrifvet på Örebro söndagen näst efter sankt Eriks dag anno etc. 1500. Mätta Ivarsdotter.

Vi se, att fru Mätta tog en liflig del i tidens politik. Det samma finna vi af följande bref, som är skrifvet under väntan

*) Den till biskop i Linköping valde hr Hemming Gad, som belägrade Kalmar slott.

***) Den gamle konungen Hans, den unge konungen Kristiern.

på brölloppet och den kost, d. v. s. gästabad, som skulle beledsaga detta. Brevet är af sådant innehåll, att vi af detsamma kunna bilda oss en föreställning om brefskrifvarinnans personlighet.

2.

Min ödmjukliga trogna hjertans kärlighet till Er värdighet nu och alltid kärligen försänd med Gud. Allra käraste gode vän, jag tackar Er ganska gerna för Er skrifvelse, som jag fick med Peter och så med Sven Skåning, och för Era sändningar, som I mig sänden, hvilket jag kärligen vill förskylla med Er, när Gud vill, att den dag kommer, då mig bör sådant göra. Käre, gode vän, jag har fått Era fyra skrivelser sedan vi skildes, lydande så, att jag skulle gifva mig till vägs till Arboga och sedan till Stockholm, hvilket jag också har gjort och rättat mig efter Er skrifvelse och efter våra ord, som vi hade tillhoppa, då vi åtskildes. Käre, gode vän, nu kan jag det väl märka, att I hafven fått annat råd till, att den kost, som I hafven aktat att göra, ej blir på den dag som sagdt var, hvilket jag ger mig tillfreds med och sätter det till Er sjelf att göra det när Er tyckes. Som jag lät Er förstå den tid vi skildes åt, att jag ville icke till Stockholm förr än Gud fogar den tiden kommer, derföre hoppas mig, käre gode vän, att I icke begären, att jag kommer dit förr. Alla de ärenden jag har der kunna väl beställas mig förutan och kan det väl ske, att de äro der, som mig kunna umbära. Käre, gode vän, hustru Birgitta, Anders Pederssons, var här hos mig och böd sig till, att både hon och hennes käre husbonde vilja vara Er till vilja och tjenst hvar I viljen dem hafva. Hade det så varit, käre gode vän, att I haden aktat göra den kost nu i denna sommar, då hade det varit nyttigt på Er sida och gagneligt, att den goda qvinnan hustru Birgitta hade varit hos Er en månad eller två tillföre och sett an Ert gagn, förty det kan ske, att den goda qvinna, som der är, har föga förstånd till hur sådan kost skall hållas. Vore ock Anders Pedersson Er ganska nyttig der på den tid, eftersom Er värdighet väl vet, att han varit hos herrar och förstar i alla sina dagar och hos den gamla drottningen *), der han lärt mången skön kost hålla, och menar jag att,

*) Drottning Kristina, konung Hans' gemål.

utom Er värdighet, skall någon icke finnas i detta land, som är hans öfverman i all förståndighet i den måtta att stå en kost före. Käre, gode vän, lät ock hustru Birgitta nog förstå, att fru Ingeborg, hr Ivar Grens, och hustru Katarina i Granhammar ville gerna komma till Er, när de få Er skrifvelse, och vore det ganska nyttigt, att de goda qvinnor vore hos Er, när den tiden kommer. Käre, gode vän, som I rörden i Er skrifvelse, att fru Ingeborg*) och I ären komna till tals tillhopa, då vore det ganska nyttigt, att I icke villen förglömma den dom, som k. Hans och rikets råd Er tillsade på hr Sten Sture, och veta Ert eget gagn och Era kära barns, ty I hafven det nu i makt, om I viljen det icke förtiga. Käre, gode vän, det är icke nyttigt, att Ert gods skall längre stå till pant, det är rådligt, att I tagen der intet snack eller förhalning för, att I veten Er väl förvarad deruti. Käre, gode vän, tänken ock på k. Hans' ord, som han sade då I haden bud till honom, att han skulle hjälpa Er, hvad han gaf Er för svar på den tid. Käre, gode vän, tagen Er ock till vara för den onyttiga kost I hållen med de ryttare, då I kunnen väl sjelf tänka, att det är intet som snarare kan förderfva en herre och ett helt konungarike än att hålla onyttig kost och täring. Käre, gode vän, tagen mig icke till misstyckes, att jag skrifver här så djerft om detta, Gud skall känna, att jag gör det i en god akt. Käre, gode vän, jag såge det nödigt, att det skulle gå efter våra ovänners ord och spådom. Käre, gode vän, som I rörden i Er skrifvelse, att jag skulle strax gifva mig till Arboga, hvilket jag ingalunda gör förr än jag får en annan skrifvelse och bud, som jag kan mig yttermera efter rätta. Härmed befallande Er värdighet åt den allsmäktige Gud och sankt Erik konung. Hasteligen på Örebro sankt Johannes dag anno domini 1504.

Mätta Ivarsdotter.

P. S. Allra käraste, gode vän, som I mig ock tillskrifven, att det är kommet i dag och frid, Gud allsmäktig hafve lof att det så är. Der äro så många, som skada hafva fått i denna ofrid, Gud gifve, att vi måtte få något gagn igen. Allra käraste, gode vän, bad ock jungfru Katarina mig, att jag skulle bjuda Er till, att hon måtte komma hem till sitt igen, hvad råd der kunde finnas till. Käre, gode vän, vore det så, att I icke kunnen

*) Fru Ingeborg Åkesdotter, hr Sten Stures enka.

göra Ert bröllopp i sommar, då både jag gerna om lof, att jag måtte följa henne dit och se om den del jag och mitt barn äro till akters. Som jag har ock hört, att I viljen till Finland, derföre är mig litet gagn eller glädje att vara här efter Er. Är det så att så sker, då vändar jag ej hvart jag far, men Gud unne mig alltid att spörja goda tidender om Er. Käre, gode vän, bjuden mig ett ändtligt svar igen på jungfru Katarinas vägnar och bjuden henne sjelf till derom, förty hon vill ingalunda följa mig till Stockholm. Allra käraste, gode vän, från det första jag kände Er och intill nu, då visste jag aldrig mindre stad eller stund, hvar jag skulle finna Er. Käraste gode vän, hvad tiden har varit mig ganska lång, sedan jag skildes från Er i Arboga, och huru svårliga I låter Er längta till Stockholm ifrån mig, och huru lång den herredag har varit. Vi hafva fått tidender om den herredag i Danmark har stått och i Tyskland, men inga vissa tidender hafva vi fått af den herredag i Stockholm har stått. Gud gifve, käre, gode vän, att de råda så, att det gör väl på Er sida, så att detta höfvidsmannadöme måtte varda Er utan all skada. Allra käraste, gode vän, låten mig snarligen få vissa tidender och skrivelser af Er, hvarefter jag skall reda mig, och om jag icke skall finna Er i denna sommar, förty han är alldeles förliden den fagraste tid af honom; ehvem han har varit till glädje, det känner Gud, att han har icke varit mig till glädje. Allra käraste, gode vän, hafven då ömkan öfver mitt fattiga hjerta, som icke kan hugslas i ro utan der I ären, och aldrig hade jag trott, att min eländighet och bedröfvelse skulle varit så stor, som han nu är. Gud tröste mig i mitt elände.

P. S. Allra käraste, gode vän, jag ber Er värdighet vilja veta min perlstickares bästa om de penningar, som fru Ingeborg skall gifva till de ryttare, att han icke blir till akters för den skuld, att han är hos mig. Sätten der en kår till, som bär hans del upp till hans bästa etc.

Brölloppet hölls emellertid sommaren 1504. Från brefskrifvarinnans nya frutid äro de följande brefven.

3.

Min hjertans kärliga helsning nu och alltid tillförene sänd kärligen med vår Herre. Förnunnen mig, allra käraste herre, hvad tidender I hafven fått eller hvad I, allra käraste hjerta,

hafven för händer, medan Er skrifvelse mig så länge fördröjes, att I mig inga tidender tillbjuden om hr Erik Turesson eller om annan beläning å färde. Ty veten, allra käraste hjerta, att i dag reste jag till Uppsala, förty jag kunde ingalunda slippa fru Anna i måndags. Käre herre, bjuder mig snarligen till igen om alla de ärenden som på färde äro. Härmed Er befallande åt den allsmäktige Gud, som skapat himmel och jord i lyckosamt rege- mente till evig tid. Snarligen af Steninge die nativitatis marie [den 8 sept.] under mitt eget signet anno domini 1506.

Mätta Ivarsdotter.

4.

Min fruliga helsning nu och alltid tillförene sänd med vår Herre. Allra käraste herre, världens vilja veta, att som I skrifven mig till, begärandes mina goda råd om att hålla Er jul och om den del dertill hörer, så har jag med Jon Jenssons råd så öfver- lagt det, att I gifven Er till Vesterås der att hålla Er jul, ty som jag förnummit, vill den värdigste hr erkebiskopen och flere dessa uppländske herrar der vara Er till ord, och tyckes mig råd vara, att I skrifven till erkebiskopen, att hans nåd ville hafva de gode herrar af Finland med sig Er till ord och tal, der kunde mycket godt efter följa, och vill jag beställa om drycken, kryddor och annan del strax i vägen före mig, så näst Guds hjälp skall det gå lika till, och vill jag sjelf det snaraste jag kan gifva mig hädan till vägs till Vesterås. Hafven I mycket folk med Er, tyckes mig bäst vara, att I låten mesta hopen gifva sig till Örebro, ty som hr Ake skref mig till, är Örebro honom tillsagdt, så göres ej behof att antvarda honom der mer än rätta inventariet. Hvad deröfver är det göres väl här behof på Stockholms hus. Jag har ock nu beställt mina bud till Åbo, Kastelholm, Helsingland och annorstädes efter de mesta penningar de kunna åstadkomma Er till undsättning nu till denna jul. Gud låte mig icke lefva den dag, jag skall någon tid taga mig sådan åhoga och beställning på mera, som jag nu haft i Er frånvaro. Allsmäktige Gud unne mig att finna Er helbregda, karsk och sund, så blir all min sorg förglömd. Inga tidender äro här att bjuda Er annat än de som äro goda, allsmäktig Gud och alla Sveriges helge patroner vare lofvade, hvilka jag Er befaller sund och salig med lif och själ till evig tid, och låter Er käre son, Kristina och alla dessa goda

jumfrur helsa Er med många goda nätter. Skrifvet på Stockholm torsdagen näst efter sankt Anders dag under mitt insegel anno domini 1507. Mätta Ivarsdotter.

Det följande brevet är af uteslutande enskild natur.

5.

Husfrulig kärlig helsning alltid tillförene sänd ödmjukligen med vår Herre. Allrakäraste hjerta, världens veta, att jag blef sjuk i lördags af den färska strömming vi åto och det sig icke vedergick förr än jag hit kom, dock hoppas jag att mig intet blifver till skada, och har jag doktorn här hos mig, så länge Gud fogar att jag bättra får. Käre herre, jag ville hafva farit hädan i går, hade det icke varit, att jag väntade efter Axel och Kristina, de akta sig hit fram i dag, när de draga till sin gård Edeby. Käraste hjerta, jag hade gerna skrifvit Er ädelhet till i går med hr Arvid, men då hade jag ingen som skrifva kunde, kapellanen var i byn — — — — *)

De sista orden förklara, huruledes fru Mätta, ehuru född danska, kunde skrifva rent svenska bref: hon dikterade för en svensk skrifvare, eftersom hon sjelf icke var mäktig den ädla skrifkonsten.

6.

Husfrulig kärlig helsa tillförene ideligen sänd kärligen med vår Herre. Vetten, allra käraste hjertans gode vän, att Alexander Arendsson sände hit till mig det lybska sändebudet och Keel skrifvare med honom, att han skulle framdeles följa honom dit ned till Er ädelhet, hvilket jag icke ville, att Keel skulle dit ner fara, det hade icke gagnat Er eller mig att han skulle varit så länge från skrifvarestugan. Då skickade jag en annan till att följa honom. Der stå många återstoder, som icke äro utkomna både af jern och annat. Käraste herre, har jag Er ädelhet inga synnerliga tidender att bjuda, utom här går ett rykte, att hr Ake har aktat sig till Uppsala för att göra sin pilgrimsresa till helge doktor Erik. Hörde jag ock inga tidender af erkebiskopen, om han skulle vara hemkommen eller ej. Allra käraste hjertans vän, skynden Er hit upp igen det snaraste I kunnen.

*) Brevet är söndrigt, hvadan man af slutet ej får någon tydlig mening.

Jag vet icke hvad de stämpla häruppe, medan Ert herradöme är der nere. Men visste jag den stund och tid, att Er ädelhet hade icke varit så länge från mig som I nu varit hafven — — Snarligen af Ulfåsa tisdagen före påskdagen under mitt segnet.

Mätta Ivarsdotter.

P. S. Allra käraste hjerta, hade jag haft så stor längtan efter vår Herre, som jag haft efter Er i denna fasta, då hade jag annat den [antingen?] varit hos honom eller han hos mig. Men Gud förbjude, att I skolen dväljas här länge nere efter påsken. Käre herre, varen förtänkte hvad väg svennerna skola draga här upp igen. I Närrike är ingen gästning, utan kungsgästningen i Kumla härad och Viby socken. *)

7.

Min hjertans kärliga helsa sänd tillförene kärligen med vår Herre. Vetén, allra käraste hjerta, att när I varen affarne i går, då kom den svett på mig, att Gud måtte sig förbarma, så att lakanen voro som de voro dragna ur en sjö. Dock hoppas jag till Gud, att den sot fick en omvändelse, att hon skulle ej ha så mycken makt som förr, och beder jag Er, allra käraste hjerta, att I hafven ingen sorg för mig, det blifver alltsammans godt näst Guds hjälp. Käre herre och hjertans vän, tyckes mig vara råd, att I sänden en förnumpstig sven till Tierp igen och helst den som infödd är, förty de lida der ingen utländsk fogde efter denna dag. Kära hjerta, vill jag yttermera bjuda Er till med Severin hvad jag nu ej kan komma ihog. Jag vore så gerna hos Er, allra käraste vän, om jag kunde, det Gud känner, den jag Er ädelhet befäller i lyckosamt regimente till evig tid. Hasteligen af Vesterås feria tertia post andree apostoli [i början af december] under mitt signet anno etc.

Mätta Ivarsdotter.

8.

Husfrulig kärlig helsa nu och alltid sänd med vår Herre. Allrakäraste herre, världens veta, som I mig tillskrifven med Er

*) Utanskriften å detta, likaledes söndriga, bref lyder: Ärlig och välbördig man, stränge riddare hr Svante Nilsson, rikets föreståndare och min allra käraste gode vän.

dräng, att I inga örter fingen ut med Er, känner Gud, att det icke var min skuld, förty jag litade på apotekaren, att han skulle hafva uttagit hvad han visste, att Er ädelhet behof gjordes. Käraste hjerta, sänder jag Er nu med apotekaren så många örter som han begärt och dertill 200 mark gamla örtuger, mina egna penningar. Gud känner, hade jag haft ämne till flera, att gerna jag Er infödda godhet dem sända ville. Jon Jensson har varit kring om hela staden, säger sig inga penningar kunna få, guld, silfver och gårdar har jag utbjudit på min sida, det är allt nej förr än orden äro utsagda. Käraste herre, vore det godt om I det allra snaraste kunden komma till Kalmar, förty här talas så mycket om i byn att de äro rädde, att den stad skall blifva förraskad förr än någon vet ord af. Så aktar jag mig på söndag gifva mig till vägs i helga trefaldighets namn. Allsmäktige Gud unne oss att helbregda och sunda snarligen mötas, hvilken jag Ert herradöme befäller sund och salig i lyckosamt regemente till evig tid. Hasteligen af Stockholm fredagen näst efter visitacionis marie 1510.

Mätta Ivarsdotter.